

ОРИГІНАЛЬНІ НАРОДОЗНАВЧІ ДОСЛІДНИЦЬКІ РАКУРСИ

Мирослав Попович

Бондаренко Г. Українська етнокультура в контексті глобалізаційних викликів / Г. Бондаренко ; [голов. ред. Г. Скрипник]. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2014. – 226 с. + 23 іл.

На перший погляд, праця Галини Бондаренко — досить спеціальне дослідження, предметом якого є не просто етнокультура, а переважно етнокультура на маргінесі основної етнічної української території, на так званих лімінальних зонах, — інакше кажучи, етнокультура порубіжжя. Автора цікавить передусім культура території, на якій здійснюються безпосередні контакти українців з їхніми сусідами, — Воронезчини, Кубані, Литви та ін. Слід зазначити, що за радянської влади подібна тематика була на межі дозволеного, адже про рубежі між росіянами й українцями і думати не годилося. Однак існує ще й загальний інтерес, який приваблює далеких від

культурології читачів: кожного цікавить, яка відмінність у поведінковій культурі між модавцями й українцями, українцями і литовцями тощо. Відповідь на ці та подібні питання легше шукати не в історико-культурних джерелах, а в безпосередньому досвіді співжиття народів, у їхніх сусідських взаєминах, у тому числі й конфліктних.

Мене цікавив навіть не цей бік справи. Останнім часом ми засвоюємо відносно нові класифікаційні норми національного виміру соціальних процесів, зокрема уточнюємо поняття «нація», розрізняючи політичну націю і етнос, себто націю етнічну. Здається, усі критерії лежать на поверхні: політична нація отожднюється з громадянством, етнічна нація, або етнос, — із традиційною (етнічною) культурою. Отже, що таке етнос? Що таке етнічна культура і чим вона відрізняється від культур інших типів (наприклад, від професійної)?

Цими абстрактними питаннями керувався і я, розгорнувши книжку Г. Бондаренко: щодо глобалізаційних викликів, то тут, здавалося мені, усе більш-менш зрозуміло, а от що таке етнокультура — не завжди. Мушу зізнатися, що відірватися від книги я не зміг, поки не прочитав її до кінця. Чесно кажучи, я не на всі свої питання знайшов відповіді, але, як мені здається, став краще розуміти, про що йдеться і в якому напрямі слід шукати.

Інтерес до змісту цього невеликого видання зумовлений насамперед зацікавленістю матеріалом, який у ньому висвітлено. Передусім навіть не власне фактами, а діяльністю людей, адже саме їхній закоханості в справу та упертій працездатності ми завдячуємо своїм знанням про життя наших пращурів. Хочеться насамперед сказати добрі слова колегам-етнологам,

попереднім поколінням і сучасним, за їхню копiтку працю, завдяки якiй по крихтi вдалося зберегти безцiнну iнформацiю про культурнi форми повсякденного буття наших предкiв.

Сказавши «предкiв», мимоволi зупиняєшся, адже у фiзичному сенсi люди однiєї з нами нацiї, чи то полiтичної, чи то етнiчної, за невеликими винятками, не належать до однiєї з нами «кровi». Що ж змушує вiдчувати спорiдненiсть, спiльнiсть долi, охопленiсть одними й тими самими емоцiями (чи, краще, однiєю емоцiєю «належностi до...»)² «Чуття єдиної рoдини», так яскраво висловлене нашим поетом за, здавалося б, зовсiм невідповiдних обставин³ Почуття, яке так щиро виразила одна з учасникiв Майдану, цитована Г. Бондаренко⁴? I чи належать цi чуття до нацiї як полiтичної спiльноти, або ж вони характеризують етнос, що нiби отримав нове життя⁵?

А чи слiд вибирати одну з багатьох можливих вiдповiдей⁶? Менi замолоду запала думка, сформульована тодi ще дисидентом Iваном Дзюбою: думка про те, що iснує культура нацiональних почуттiв. Побутовi культурнi

форми весiлля, як i структура погребального обряду, i iншi звичаї та обряди, що через них плине наше життя, можуть бути нижчими i вищими, а можуть бути просто рiзними. Книга Г. Бондаренко дозволяє сформувати загальне розумiння того, чим є етнокультура взагалi. У всьому її рiзноманiттi й багатствi. I хто хоче з'ясувати для себе, якi саме поведiнковi норми й обряди об'єднують нас, зближують українцiв з iншими, дозволяють пiднятися над вузькiстю й закритiстю зашкарублого подiлу на своє i чуже, пережити любов до того кращого й сильнiшого, що спонукає людину до єднання зi своїм ближнiм i дальнiм, — той найкраще засвоїв усе те високе, що нагромадила його нацiя, його нацiональна культура.

Яка нацiя — нацiя-етнос чи нацiя-громадянство⁷? Мабуть, протиставлення тут не мають сенсу. Iдеться про одне й те саме — про почуття високої культури, для яких чужим було в давнину й залишилося сьогodнi все те, що принижує людину, її людську гiднiсть, — чи йде воно вiд давнiх стереотипiв, чи мiститься в глобальному виклику.